

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio XCVII. [De mutatione legum]

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

QVAESTIO XCVII.

De mutatione legum, in quatuor articulos diuisa.

Super Quaesio 97. Articulum primum & secundum.

DEINDE considerandū est de mutatione legū. Et circa hoc querūtur quatuor.

¶ Primo, Vtrum lex humana sit mutabilis.

¶ Secundo, vtrū semper debeat mutari, quando aliquid melius occurrerit.

¶ Tertio, vtrum per cōsuetudinem aboleatur: & vtrum cōsuetudo obtineat vim legis.

¶ Quarto, vtrum vsus legis humanæ per dispensationem rectorum immutari debeat.

¶ Nart. primo. & 2. non occurrit aliud scribendum, quam q̄ optime noentur causa mutationis legum, ut & quando oportet, mutentur: & quādo non oportet, restitētia fiat mutationi. Necesse sitas, uel utilitas pensanda est non ad praesens tantū tempus, sed perpetuum, seu diuiniūm, pro quo lex fit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex humana debeat mutari a quo modo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ lex humana nullo modo debeat mutari. Lex enim humana derivatur a lege naturali, ut supra dictum est: sed lex naturalis immobilis permanet, ergo & lex humana debet immobilis permanere.

¶ 2. Prat. Sicut Philosoph. dicit in 5. Eth. h. mensura maxime debet esse permanens: sed lex humana est mensura humanorum actuum, ut supra dictum est. ergo debet immobiliter permanere.

¶ 3. Pra. De rōne legis est, q̄ sit iusta & recta, ut sup. dictū est: sed illud qd̄ semel est rectū, semp̄ est rectū. ergo illud qd̄ est semel lex, semp̄ debet esse lex.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit in 1. * de lib. arb. Lex temporalis quamuis iusta sit, commutari tamen per tempora iuste potest.

¶ RIS. ON. Dicendū, q̄ sicut sup. dictum est, Lex humana est quoddā dictamē rationis, quo diriguntur humani actus, & secundū hoc duplex cā pōt esse: q̄ lex humana iuste mutetur. Vna quidē ex parte rationis: alia uero ex parte hominū, quorum actus lege regulantur. Ex parte quidem rationis: quia humanae rationi naturale esse uidetur, ut gradatim ab imperfecto ad perfectū pueniat. Vnde uidemus in scientiis speculatiuis, quod qui primo philosophati sunt, quādam imperfecta tradiderunt, quae postmodum per posteriores sunt tradita magis p̄fecte: ita etiam & in operabilibus. Nam primi qui in reuerent inuenire aliquid utile communitati hominum, non valentes omnia ex seipsis cōsiderare, instituerunt quādam imperfecta in multis deficiētia, quae posteriores mutauerunt, instituētes aliqua quae in paucioribus deficere possunt a cōmuni utilitate. Ex parte uero hominū, quorū actus lege regulantur, lex recte mutari potest propter mutationē cōditionum hominum, quibus secundum diuersas eorum cōditiones diuersa expediunt: sicut Aug. ponit exemplū in j. de lib. ar. * Quod si populus sit bene modē ratur & grauis, cōmunisq; utilitatis diligentissimus cultus, recte lex ferri, qua tali populo liceat creare sibi magistratus, per quos respublica administratur. Porro si paulatim idē populus deprauat⁹ habeat uenale suffragium, & regimen flagitiosis sceleratisque cōmittat, recte adimitur populo talis potestas dādi

Prima Secundæ S.Th. DD 2 ho-

interpretatio spectat ad superiores, quando potest ad eos recurrī: quando uero non potest recurrī, si sunt ambigua secūdo modo, necessitas habet dispensationem annexam. si uero sit ambigua primo modo, tunc secūdum uerba legis agendum est. Et quod mens autioris sit ita, patet ex hoc quod dicit, si licet quod necessitas habet dispensationē annexam. constat. quod dispensatio ex interpretatione legis procedat. Interpretatio autem locum nō habet in manifestis. de ambiguis igitur secūdo modo intēdit.

¶ In responsione ad tertium collige causas, quare leges humane sunt secundū id quod ut in pluribus agendum est, & non deariulantur omnia in omni euentu. Prima est ex defectu humani ingenij: secūda est ex parte cōsuetudinis uitandae: tertia, quae in littera tacetur, ponitur tamen 5. Ethicorum esse ex uariabilitate rerum, de quibus fit lex humana: & haec uariabilitas materiae inculpabilem reddit hominum intellectū in statu leges vi in pluribus.

principes, qui propter huiusmodi casus habent auctoritatem in legibus dispensandi. Si uero sit subitū periculum, non patiens tantam moram ut ad superiorem recurrī possit, ipsa necessitas dispensationem habet annexam: quia necessitas non subditur legi.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ ille qui in casu necessitatis agit praeter uerba legis, nō iudicat de ipsa lege, sed iudicat de casu singulari, in quo uidet uerba legis obseruanda non esse.

AD SECVDVM dicendum, quod ille, qui sequitur intentionem legislatoris, non interpretatur legem simpliciter, sed in casu, in quo manifestum est per euidētia documenta, legislatorē aliud intēdisse. Si enim dubium sit, debet, uel secūdum uerba legis agere, uel superiorem cōsultere.

AD TERTIVM dicendum, q̄ nullius hominis sapientia tanta est, ut possit omnes singulares casus excogitare: & ideo non potest sufficienter per uerba sua exprimere ea quae cōueniunt ad finem intēntum. Et si possit legislator omnes casus cōsiderare, non oporteret, ut omnes exprimeret propter cōfusionem uirādam: sed legem ferre deberet secūdum ea quae in pluribus accidunt.

Sup. q. 96. ar. 5. ad 3. & ar. 6. per 30. & inf. q. 104. ar. 3. ad 2. q. 95. art. 2. li. 5. Eth. c. 5. to. 5.

q. 90. ar. 1. & 95. ar. 4.

Q. 95. ar. 2.

Cap. 6. circa med. pract. p. 10. r. 1.

Q. 90. ar. 1. & q. 91. ar. 1.

C. 6. paulo a princ. to. 1.

honores, & ad paucorum bonorū redit arbitrium.

Q93. ar. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, qd naturalis lex est participatio quedā legis aeternae, vt sup. dictum est: & ideo immobilis perseverat, quod hēt ex immobilitate & perfectione diuinā rōnis insituentis naturam: sed rō humana mutabilis est & imperfecta, & ideo eius lex mutabilis est. Et p̄terea lex naturalis continet quādā vniuersala p̄cepta, quae semp̄ manent: lex vero posita ab hoīe cōtinet p̄cepta quēdam particularia s̄m diuersos casus qui emergunt.

AD SECVNDVM dicendum, qd mensura debet esse permanens quantum est possibile: sed in rebus mutabilibus non potest esse aliquid omnino immutabiliter permanens: & ideo lex humana non potest esse omnino immutabilis.

In cor. ar.

AD TERTIVM dicendū, qd rectum in rebus corporalibus dicitur absolute, & ideo semper quantum est de se, manet rectū: sed rectitudo legis dicitur in ordine ad utilitatem communem, cui non semper proportionatur vna eademq; res, sicut supra dictū est: & ideo talis rectitudo mutatur.

ARTICVLVS II.

Utrum lex humana semper sit mutanda, quando occurrit aliquid melius.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur qd semper lex humana, quando aliquid melius occurrit, sit mutanda. Leges enim humanae sunt adiuventae per rationem humanam, sicut etiam aliae artes: sed in alijs artibus mutatur id quod prius tenebatur, si aliquid melius occurrat. ergo idem est etiam faciendum in legibus humanis.

¶ 2 Præ. Ex his quae preterita sunt, providere possumus de futuris: sed nisi leges humanae mutatae fuissent superuenientibus melioribus adiunctionibus, multa inconuenientia sequerentur, eo qd leges antiquae inueniuntur multas raditates continere. ergo videtur qd leges sint mutandae, quotiescunq; aliquid melius occurrit statuendum.

¶ 3 Præ. Leges humanae circa actus singulares hominum statuuntur: in singularibus autem perfecta cognitionem adipisci non possumus, nisi per experientiam, quae tempore indiget, ut dicitur in 2. Eth. * ergo videtur quod per successionem temporis possit aliquid melius occurrere statuendum.

In princ. li. 10. 3.

SED CONTRA est, quod dicitur in Decretis distin. 12. * Ridiculum est, & satis abominabile dedecus, vt traditiones, quas antiquitus a patribus suscepimus, infringi patiamur.

Cap. Rediculum est.

Art. præ.

RESPON. Dicendum, qd sicut dictum est, * lex humana intantum recte mutatur, in quantum p̄ eius mutationem communi utilitati prouidetur. Habet autem ipsa legis mutatio quantum in se est, detrimentum quoddam communis salutis, quia ad obseruantiam legum plurimum valet consuetudo, in tantum qd ea quae contra communem consuetudinem fiunt, etiam si sint leuiora de se, grauiora v̄n̄. vnde quando mutatur lex, diminiuitur vis constructiua legis, in quantum tollitur consuetudo: & ideo non quam debet mutari lex humana, nisi ex aliqua parte tantum recompensetur communi salutis, quantum ex ista parte derogatur. Quod quidem cōtingit vel ex hoc, qd aliqua maxima & euidentissima utilitas ex nouo statuto prouenit: vel ex eo quod est maxima necessitas, ex eo qd lex consueta aut manifestam

iniquitatem continet, aut eius obseruatio est nimium nocua, vnde dicitur a Iurisperito, qd nouis cōstituendis, euidenter debet esse utilitas, & tunc recedatur ab eo iure, quod diu quū inuenerit.

AD PRIMVM ergo dicendū, qd ea quae sunt in lege habent efficaciam ex sola ratione. & ideo ubi melioratio occurrit, est mutandum quod tenebatur: sed leges habent maximam virtutem consuetudine, ut Philoso. dicit in 2. Polit. * & ideo non sunt de facili mutandae.

AD SECVNDVM dicendum, quod ratio illa, quae cludit, qd leges sunt mutandae, non tñ propter meliorationem, sed pro magna utilitate, vel necessitate, vt dictum est. * & similiter dicendū ad tertium.

ARTICVLVS III. Utrum consuetudo possit obtinere vim legis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur qd consuetudo non possit obtinere vim legis, nec legem amouere. Lex enim humana deriuatur a lege natura & a lege diuina, ut ex supradictis patet: sed consuetudo hominum non potest mutare legem naturā, nec legem diuinā. ergo etiam nec legem humanā immutare potest.

¶ 2 Præ. Ex multis malis non potest fieri vnum bonum: sed ille qui incipit primo contra legem agere, male facit, ergo multiplicatis similibus actibus non efficietur aliquid bonum: lex autem est quoddā bonum, cū sit regula humanorum actuum.

ergo per consuetudinem nō potest remoueri vt ipsa consuetudo vim legis obtineat.

¶ 3 Præ. Ferre leges pertinet ad publicas personas, ad quas pertinet regere communitatem: vnde vniuersa persona legem facere non possunt: sed consuetudo inualefcit per actus priuatarum personarum, ergo consuetudo non potest obtinere vim legis per quam lex remoueat.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in libro ad Catulanum. * Mos populi Dei, & instituta eius sunt tenenda: & sicut prauitatem legum diuinarum, ita & contemptores consuetudinum ecclesiasticarum coercendi sunt.

RESPON. Dicendum, qd omnis lex proficit a ratione, & voluntate legislatoris. Lex quidem humana a voluntate Dei voluntate autem humana a voluntate hominis ratione lata. Sicut autem ratio & voluntas hominis mutantur verbo in rebus agendis, ita etiam mutantur facto: hoc enim vnusquisque eligit velle, & velle bonum, quod opere implet. Manifestum est qd verbo humano potest & mutari lex, & etiam poni, in quantum manifestat interiorum motuum conceptum rationis humanae: vnde etiam de multis eius maxime multiplicatis, qui consuetudinem faciunt, mutari potest lex, & exponi, & etiam mutari, quod legis uirtutem obtineat, in quantum per exteriores actus multiplicatos interuenit motus, & rationis conceptus efficaciter claratur. Cum enim aliquid multoties fit, vnde deliberato rōnis iudicio prouenire, & sic dicitur

...mum no cina. vnde dicitur a Iurisperito, qd nouis cōstituendis, euidenter debet esse utilitas, & tunc recedatur ab eo iure, quod diu quū inuenerit. ... AD PRIMVM ergo dicendū, qd ea quae sunt in lege habent efficaciam ex sola ratione. & ideo ubi melioratio occurrit, est mutandum quod tenebatur: sed leges habent maximam virtutem consuetudine, ut Philoso. dicit in 2. Polit. * & ideo non sunt de facili mutandae. ... AD SECVNDVM dicendum, quod ratio illa, quae cludit, qd leges sunt mutandae, non tñ propter meliorationem, sed pro magna utilitate, vel necessitate, vt dictum est. * & similiter dicendū ad tertium. ... ARTICVLVS III. Utrum consuetudo possit obtinere vim legis. ... AD TERTIVM sic proceditur. Videtur qd consuetudo non possit obtinere vim legis, nec legem amouere. Lex enim humana deriuatur a lege natura & a lege diuina, ut ex supradictis patet: sed consuetudo hominum non potest mutare legem naturā, nec legem diuinā. ergo etiam nec legem humanā immutare potest. ... ¶ 2 Præ. Ex multis malis non potest fieri vnum bonum: sed ille qui incipit primo contra legem agere, male facit, ergo multiplicatis similibus actibus non efficietur aliquid bonum: lex autem est quoddā bonum, cū sit regula humanorum actuum. ergo per consuetudinem nō potest remoueri vt ipsa consuetudo vim legis obtineat. ... ¶ 3 Præ. Ferre leges pertinet ad publicas personas, ad quas pertinet regere communitatem: vnde vniuersa persona legem facere non possunt: sed consuetudo inualefcit per actus priuatarum personarum, ergo consuetudo non potest obtinere vim legis per quam lex remoueat. ... SED CONTRA est, quod Aug. dicit in libro ad Catulanum. * Mos populi Dei, & instituta eius sunt tenenda: & sicut prauitatem legum diuinarum, ita & contemptores consuetudinum ecclesiasticarum coercendi sunt. ... RESPON. Dicendum, qd omnis lex proficit a ratione, & voluntate legislatoris. Lex quidem humana a voluntate Dei voluntate autem humana a voluntate hominis ratione lata. Sicut autem ratio & voluntas hominis mutantur verbo in rebus agendis, ita etiam mutantur facto: hoc enim vnusquisque eligit velle, & velle bonum, quod opere implet. Manifestum est qd verbo humano potest & mutari lex, & etiam poni, in quantum manifestat interiorum motuum conceptum rationis humanae: vnde etiam de multis eius maxime multiplicatis, qui consuetudinem faciunt, mutari potest lex, & exponi, & etiam mutari, quod legis uirtutem obtineat, in quantum per exteriores actus multiplicatos interuenit motus, & rationis conceptus efficaciter claratur. Cum enim aliquid multoties fit, vnde deliberato rōnis iudicio prouenire, & sic dicitur

consuetudo, & habet vim legis, & legem abolet, & est legum interpretatrix.

AD PRIMVM ergo dicendum, qd lex naturalis & diuina procedit a voluntate diuina vt dictum est. vñ non potest mutari per consuetudinem procedentē a voluntate hoīs, sed solū per autoritatem diuinam mutari possit: & inde est qd nulla consuetudo vim legis obtinere pōt cōtra legē diuinā, vel legē naturalem. Dicit enim Isidor. in synonymis, Vt lux autoritati cedat: prauum vsū lex & ratio uincat.

AD SECVNDVM dicendum, qd sicut sup. dictū est, leges humanæ in aliquibus casibus deficiunt. unde possibile est quandoq; præter legem agere, in casu scilicet in quo deficit lex, & tamen actus non erit malus: & cum tales casus multiplicentur propter aliquam mutationem hominum, tunc manifestatur per consuetudinem, quod lex ulterius nō est utilis, sicut etiam manifestaretur, si lex contraria verbo promulgaretur. Si autem adhuc maneat rō eadem, propter quam prima lex utilis erat, non cōsuetudo legem, sed lex cōsuetudinem uincit: nisi forte propter hoc solū inutilis lex uideatur, quia non est possibilis secundum consuetudinem patriæ, quæ erat una de conditionibus legis. Difficile enim est consuetudinem multitudinis remouere.

AD TERTIVM dicendum, qd multitudo, in qua consuetudo introducit, duplicis cōditionis esse potest. Si enim sit libera multitudo, quæ possit sibi legem facere, plus est cōsensu totius multitudinis ad aliquid obseruandum quod consuetudo manifestat, quam auctoritas principis, qui non habet potestatem condendi legem, nisi in quantum gerit personam multitudinis vnde licet singulari personæ nō possint condere legem, tamen totus populus condere legem potest. Si uero multitudo non habeat liberam potestatem condendi sibi legem, vel legem a superiori potestate positam remouendi, tamē ipsa consuetudo in tali multitudine præualens, obtinet vim legis, in quantum per eos toleratur, ad quos pertinet multitudini legē imponere: ex hoc enim ipso uidetur approbare, quod cōsuetudo introduxit.

ARTICVLVS III.

Vtrum rectores multitudinis possint in legibus humanis dispensare.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur qd Rectores multitudinis non possunt in legibus humanis dispensare. Lex enim statuta est pro cōiutilitate, ut Isid. dicit: sed commune bonū non debet intermitteri pro priuato cōmodo alicuius personæ: quia ut dicit Philoso. in 1. Ethic. Bonum gentis diuinius est quam bonum unius hominis. ergo uidetur qd non debeat dispensari cum aliquo, vt cōtra legem communem agat.

¶ 2 Præter illis, qui super alios cōstituantur, præcipitur Deuter. 1. Ita paruū audietis ut magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est: sed cōcedere alicui, quod cōmunitate denegatur omnibus, videtur esse acceptio personarū. ergo huiusmodi dispensationes face-

re rectores multitudinis nō possunt, cum hoc sit contra præceptum legis diuine.

¶ 3 Præter. Lex humana si sit recta, oportet qd cōsonet legi naturali, & legi diuinæ. aliter enim non congrueret religioni, nec conueniret disciplinæ, quod requiritur ad legē, ut Isid. dicit: sed in lege naturali & diuina nullus homo potest dispensare. ergo nec etiam in lege humana.

SED CONTRA est, quod dicit Apostol. 1. ad Cor. 9. Dispensatio mihi credita est.

RESPON. Dicendum, qd dispensatio proprie importat commensurationem alicuius cōmunis ad singula. unde etiam gubernator familiæ dicitur dispensator, in quantum unicuique de familia cum pondere & mensura distribuit & operationes & necessaria uitæ. Sic igitur & in quacunque multitudine ex eo dicitur aliquis dispensare, quia ordinat qualiter aliquid commune præceptum sit a singulis adimplendum. Contingit autem quandoque quod aliquid præceptum, quod est ad commodum multitudinis ut in pluribus, non est conueniens huic personæ, vel in hoc casu: quia vel per hoc impeditur aliquid melius, vel et induceretur aliquid malum, sicut ex supradictis patet. Periculosum autem esset, ut hoc iudicio cuiuslibet committeretur, nisi forte pp euidentis & subitum periculū, ut supra dictum est.

Et ideo ille qui hēt regere multitudinem, habet potestatem dispensandi in lege humana, qd suæ autoritati innititur, ut scilicet in personis, vel in casibus, in quibus lex deficit, licentiā tribuat, vt præceptū legis non seruetur. Si autem absq; hac ratione pro sola uoluntate licentiā tribuat, nō erit fidelis in dispensatione, aut erit imprudēs: infidelis quidem, si non habet intentionem ad bonum cōmune: imprudens autem, si rationem dispensandi ignoret. propter quod dñs dicit Luc. 12. Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quē cōstituit dominus super familiā suā?

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quando cum aliquo dispensatur, ut legem cōmunem non seruet, nō debet fieri in præiudicium boni cōmunis, sed ea intentione, ut ad bonum commune proficiat.

AD SECVNDVM dicendum, qd nō Prima Secundæ S. Tho.

in malum, & huiusmodi, tunc deficere dicitur lex in casu illo: unde de pro sola uoluntate non fit dispensatio, sed dissipatio. Secundo, quis rector in qua lege possit dispensare. In litera enim nihil aliud exprimitur, nisi quod rector multitudinis habet potestatem dispensandi in lege humana, quæ suæ autoritati innititur.

Et in responsione ad tertium in lege humana publica non potest dispensare, nisi ille, a quo lex autoritatem habet, uel is, cui ipse commiserit.

¶ Videtur autem mihi, qd seclusa consuetudine, quæ auctoritatem dispensandi in ferionibus rectoribus committit & admittit, ex hoc ipso qd aliquis constitutus est rector multitudinis, commissa quoque est sibi auctoritas dispensandi in lege superioris quo ad tria, scilicet, quo ad leuia, quo ad frequentia, quo ad propria. Leue autem est quodcunque cæteris paribus non præcepto proprie dicto, sed simpliciter statuto positum est. Non enim est rationi cōsonum, ut ad principem pro dispensatione in leui recurrendum sit. Frequentius quoque occurrentibus, graue nimis esset ad principē saepe ualde remotum loco, uel cōmoditate recurrere, ubi lex ipsa iudicanda tādem esset, non seruanda, vt patet in lege ieiunij ecclesiastici, quod ex rationabili, secundum existimationem saltem, causa: nec est rationi cōsonum, ut semidebilis, aut uolens quis equitare, aut pedes ire sine necessitate cogente, & putans se non posse seruare ieiunium, debeat ad Papam recurrere: sed fat uidetur, quod arbitrio episcopi in aliquid opus commutetur, saluo legis fine. Aequum etiam est, ut ea quæ sunt ita propria alicui multitudini, quod non redundant in cōmunitatem totius regni, vel reipublicæ Christianæ illius multitudinis rectori, qui notitiam specialem

Q. 96. ar. 6.

Q. 96. ar. 6.

DD 3 eius

eius habet, moderanda relicta sint: nisi forte adeo notabilis casus sit, ut merito superior consulendus occurrat. Vnde si lex superioris de ciuitate sit, cum esse ciuē minus sit ita proprium huic ciuitati, q̄ nihil ad alias spectet, pot̄ rector dispensare in lege illa: sc̄us autem est de communibus, quæ sc̄ilicet licet hic fiant, redundant in alios ut si lex superioris sit de doctoratu, aut de matrimonio, cū doctor & coniunx ubique, & non in ista tantum ciuitate munus suum exerceat, non spectat ad rectorem huius multitudinis, sed totius dispensare. In quibus autē ecclesiæ legibus possit episcopus dispensare, non est presentis negotii, ubi in communi est sermo de legibus, & rectoribus.

quæ sunt a Deo, nullus potest dispensare nisi Deus, vel is cui ipse specialiter committeret.

QVAESTIO XCVIII.

De lege veteri, in sex articulos diuisa.

ONSEQUENTER considerandum est lege veteri.

¶ Et primò de ipsa lege. Secundò, de præceptis eius.

CIRCA primum quærentur sex.

- ¶ Primò, Vtrum lex vetus sit bona.
- ¶ Secundò, vtrum sit a Deo.
- ¶ Tertio, vtrum sit a Deo mediantibus angelis.
- ¶ Quarto, Vtrum data sit omnibus.
- ¶ Quintò, Vtrum omnes obliget.
- ¶ Sextò, Vtrum congruo tempore fuerit data.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex vetus fuerit bona.

Inf. ar. 2. ad 1 & 2. & Ro. 7. le. 2. & 3. & Gal. 3. le. 7. & 8.

Lib. 5. ca. 21. in fine.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ lex vetus non fuerit bona. Dicit enim Ezech. 20. Dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non viuēt. sed lex non dicitur bona, nisi propter bonitatem præceptorū quæ cōrinet. ergo lex vetus nō fuit bona.

¶ 2. Præ. Ad bonitatem legis pertinet, vt communi saluti proficiat, sicut Isido. dicit: sed lex uetus non fuit salutaris, sed magis mortifera, & nociua. dicit enim Apost. Ro. 7. Sine lege peccatum mortuum erat: ego autem uiuebam sine lege aliquando, sed cum uenisset mandatum, peccatum reuixit. ego autem mortuus sum. & Ro. 5. Lex subintravit, ut abundaret delictum. ergo lex uetus non fuit bona.

¶ 3. Præ. Ad bonitatem legis pertinet, q̄ sit possibilis ad obseruandum, & secundum naturam, & secundum humanam consuetudinem: sed hoc nō habuit lex uetus. dicit enim Petrus Act. 15. Quid tētat is imponere iugum super ceruicem discipulorū, quod

neque nos, neque patres nostri portare potuerunt. go uideretur quod lex uetus non fuerit bona.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit. Ita; lex quidem sancta est, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum.

RESPON. Dicendum, q̄ absq̄ omni dubio, uetus bona fuit. Sicut enim doctrina ostenditur, ita ex hoc, q̄ consonat rōni redā: ita etiā lex ostenditur esse bona ex hoc, q̄ cōsonat rōni. autem uetus rationi cōsonabat, quia concupiscentiā reprimebat, quæ rationi aduersatur, ut patet in mandato: Non concupisces rem proximi.

ponitur Exo. 20. Ipsa etiā quia peccata prohibent, quæ sunt cōtra rōnem: unde manifestum est quod non erat. & hæc est rō Apost. Ro. 7. Condelectatur, legi Dei secundum interiorem hominē.

rum: Consentio legi, qm̄ bona est. Sed nota est, q̄ bonum diuersos gradus habet, ut Dionysius dicit 4. cap. de diu. no. Est enim aliquid bonum, & aliquid bonum imperfectum. Perfectum dem bonitas est in his quæ ad finem ordinantur, do aliquid est tale, quod per se est sufficiens ad finem. Imperfectum autem bonum est, quod operatur aliquid ad hoc, q̄ perueniat ad finem, tamen sufficit ad hoc q̄ ad finem perducatur.

Hic autem est, quæ hominē sanat. Iudicia autem est, quæ hominem adiuuat, sed tanquam non potest. Est autem sciendum, q̄ ethicus legis humanæ, & alius legis diuinæ. Leges humanæ finis, est temporalis tranquillitas ciuitatis, ad quem finem peruenit lex cohibendo exteros actus, quantum ad illa mala quæ possunt peruenire ad pacificum statum ciuitatis. Finis autē legis diuinæ perducere hominem ad finem felicitatis æternæ.

quidem finis impeditur per quodcumq̄ peccatum solum per actus exteriores, sed et per interius. ideo illud quod sufficit ad perfectionem legis diuinæ, ut. peccata prohibeat, & poenam apponatur sufficit ad perfectionem legis diuinæ, sed operari non potest nisi per gratiam Spiritus sancti, per quam dicitur charitas in cordibus nostris, quæ legem implet. Gratia enim Dei, uita æterna, ut dicitur in hac autem gratiam lex uetus conferre nō potest.

referuabatur enim hoc Christo: quia ut dicitur. Lex per Moysē data est: gratia & ueritas per Christum facta est. & inde est, quod lex uetus, quidem est, sed imperfecta, secundum illud. Nihil ad perfectum adduxit lex.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ dicitur loci ubi de præceptis ceremonialibus, quæ quidem nō bona, quia gratiā nō cōferebāt, per quam a peccato mundarentur, cum tñ per huiusmodi præceptores ostenderent, vñ signanter dicitur: Et gratia, in quibus non uiuent, i. per quæ uita gratia, in muneribus suis, i. pollutos ostendi, cum ostendit omne quod aperit uulnam propter delicta.

AD SECUNDVM dicendum, q̄ lex dicitur quidem effectiue, sed occasionaliter ex sua imperfectione, in quantum. s. gratiam non conferrebat, quam homines implere possent qd̄ mādabat, tate qd̄ uetabat: & sic occasio ista non erat sumpta ab hominibus. vnde & Apost. lib. ad Rom. Occasione accepta peccatum per mandatum fecit, & per illud occidit. Ex hac etiam ratione dicitur.